tegenstaande het gedierte reeds als gevolg van den val der engelen verwilderd was, toch een saamleven van dit wild gedierte met den mensch en met het tamme vee zich terstond na de voleinde Schepping denken llet, en hoe eerst later, van lieverlede, toen de vloek, die uit 's menschen val volgde, zijn werking steeds verder deed ingrijpen, een toestand is opgekomen, waarin 's menschen temkracht daalde, daarentegen zijn gewapend verweer in macht toenam, en alzoo geleidelijk juist zulk een toestand is opgekomen, als waarin thans wij en het gedierte met ons zich bevinden.

DR. A. K.

„Laat hem ook nog dit jaar".

> En hij, antwoordende, zeide tot hem: Heere, laat hem ook nog dit jaar, totdat ik om hem gegraven en mest gelegd zal hebben. Lucas 13 : 8.

Wat de hovenier in de gelijkenis ter sparing van den boom vroeg, wordt, geestelijk omgezet, vanzelf een bede voor wie sterven gaat of sterven kan, en toch voor dat sterven nog niet rijp is.

Het kan een lieven vader gelden, die, oud en welbedaagd, zienderoogen in kracht afneemt, en alle teekenen vertoont, dat zijn einde nabij is, en die toch zijn hope voor eeuwig nog niet in den Heiland heeft gevonden. Heeft die hoogbejaarde man nu een kind, dat vast in 't geloof staat, dan is die ongeloovige zielstoestand van vader voor zulk een kind een voortdurende pijniging. Heel het lange leven verliep dan, zonder dat de man die nu sterven gaat, zich tot zijn God bekeeren wilde. Soms zelfs lei hij zijn kind, dat hem altoos weer naar Jezus riep, het zwijgen op. En nu is zijn lange leven op aarde bijna voleind. Teikens vertoonen zich klaarder teekenen dat het einde nadert, en toch blijft de oude, onbekeerde man zich tegen het kinderlijk geloof verzetten, 't zij omdat zijn hart te veel aan 't aardsche hangt, 't zij omdat hij zich te veel voelt om zich als een ernstig zondaar voor zijn God te vernederen.

Daar lijdt dan niet hij, maar zijn kind onder. En nu de ommegang van 't jaar opnieuw de kortheid van het leven op de ziel bindt, denkt zulk een zoon of zulk een dochter dan vanzelf ook aan den ouden, lieven vader. O, ze zouden 't toch zoo heerlijk vinden, zoo ze, eer hij stierf, nog een enkel woord van zijn lippen mochten opvangen, dat hun betere hope gaf. Neen, zóó moet vader niet sterven. Ook hij moet, eer de groote overgang komt, bij het kruis van den Heiland den zoen voor zijn zonden hebben gevonden. En nu ze zoo bang zijn, dat het einde hem verrassen kon, zoodat 't zelfs de vraag is, of hij nog den winter zal doorkomen, komen ze er vanzelf toe, om 't op hun knieën van hun God te vragen: „Lieve Vader, om uws lieven naams wille, laat ons vader ook nog dit jaar."

Dit is teeder. Het grijpt u aan als ge er van hoort. Meer dan een, die zijn nog onbekeerde vader of moeder er maar op liet toeleven, voelt er zich beschaamd door. Ieder die nog onbekeerde ouders heeft, voelt: Zoo moest ook ik bidden. Het is dan ook meer gezien dat God de Heere op zulk een bede zijn zegen deed rusten. Mits 't dan maar bij die bede op Nieuwjaar niet blijft, doch ook 't vrij uitspreken met vader of moeder niet uitblijft, en 't jaar dat God 't dierbaar leven nog verlengt, dan ook gebruikt wordt.

Natuurlijk kan 't zelfde voorkomen, als de vrouw wel, maar de man niet gelooft, of omgekeerd. Ook daaronder wordt in zoo menig gezin geleden, en het droefste is maar dat, als die toestand lang aanhoudt, zoo menigeen er aan went. Het is dan eenmaal zoo. Zelf gelooft men wel, maar moeder niet. En moeder is toch zoo lief. En zoo vergeet men bijna geheel, wat klove voor eeuwig tusschen de eigen ziel en de ziel van moeder gaapt. En men weet 't dan wel, en vindt 't wel heel naar, maar wat men er ook over sprak, 't hielp toch niet, en als men er te veel over spreekt, verbreekt 't zoo licht de intimiteit in den omgang. Dan maar liever zwijgen en er niet over spreken. Moeder is nu eenmaal niet voor 't geloof, en als kind moet men daarin berusten. En zoo leeft men er dan op toe, en niets hindert meer. Dan alleen dit ééne, dat moeder straks buiten Jezus sterven kan, en dat de eigen ziel er door in het geloof verzwakt.

Zulke droeve verhoudingen vindt ge ook in het Christelijk gezin gedurig. Of 't dan moeder of vader, of een broeder of zuster geldt, doet er niet toe. Of 't een „geloof en ongeloof" op één kussen, zooals men zegt, of in één gezin geeft, 't blijft altoos dezelfde pijnlijke verhouding, waarop Jezus zoo telkens gewezen heeft, en het kan niet genoeg betreurd, dat zoovelen er niet meer door geschokt worden, er nauwelijks meer over denken, en half dommelend voortleven als ware 't zoo vanzelf sprekend. En wat blijkt daar nu anders uit, dan dat 't eigen geloof steeds meer daalt in kracht, en dat men de eeuwigheid steeds meer in zijn onnadenkendheid verschuift.

Dat duurt dan gemeenlijk, tot een ernstige ziekte intreedt. Een ziekte waarbij de dokter u waarschuwt, dat 't een bedenkelijke wending nam, en dat ge u misschien op 't ergste hebt voor te bereiden. Dan wordt de ingeslapen ziel weer wakker. Men ziet dan voor oogen dat de lieve kranke, laat 't nu moeder of laat 't een broer of zwager zijn, dagelijks afneemt. Onrust in het dof geweende oog wordt merkbaar. En dan fluisteren we de kranke huisgenoote nog wel weer een woord van heilig vermaan, van lokkende liefde, van teederen ernst in 't oor: „Moeder weet u nu heusch bij uw God geborgen te zijn," of: „Lieve zusje, heb je nu vrede met je Heiland gevonden." Stille toon, die er ook wel ingaat. Maar toch, als het opstaan uit den geestelijken dood nog pas zoo laat begon, heeft men er zoo vaak angst voor, dat 't sterven plotseling in mocht vallen, eer 't tot waarachtige bekeering kwam. En als dan 't Nieuwjaar den gang der dagen afbreekt, en weer een jaar zich in de toekomst ontsluit, is ook bij zulk een ziekbed de bede zoo natuurlijk: „Lieve Vader, neem mijn lieve kranke zóó niet weg; om uws lieven Naams wille, *laat ze ook nog dit jaar*!"

Niet eens zelfs behoeft 't een ander te gelden. Zeer wel kan 't ook op onszelf terugslaan. Voelen we, dat een krankheid ons besloop, die onze krachten brak, en is het toch in de ziel nog niet tot den vollen vrede gekomen, wat is dan natuurlijker, dan dat men dan ook voor zich zelf bidt: Vader, laat mij nog dit jaar! Zoo wordt dan ook bijna door een ieder gebeden als 't nieuwe jaar ingaat: Spaar mij, spaar de mijnen ook dit jaar nog het leven. Toch is dit, zonder meer, nog heel iets anders. Om verlenging van 't leven bidt een ieder, maar in wat de hovenier van zijn heer vroeg, lag iets van bijzondere beduidenis. Het was niet maar: Gun dien boom het leven, maar: Doe het omdat die boom geen vruchten had gedragen. Ik zal hem nog beter verzorgen. Beproef het nog dit ééne jaar. En helpt 't dan nog niet, laat de boom dan uitgeroeid worden.

Pas het zóó nu op u zelf toe. Zie in, hoeveel ge dusver tekort schoot. Hoe onvoltooid uw geloofsontwikkeling is. Hoe achterlijk ge nog in 't geestelijke staat. Voel, dat dit zoo niet blijven kan en mag. Dat uw persoonlijke bekeering veel krachtiger moet doorgezet. Dat ge nog demonische neigingen uit uzelf hebt uit te roeien. Dat ge uw levenstaak ernstiger hebt op te vatten. Ja, dat ge u geheel anders hebt aan te stellen, om in waarheid een kind van uw God te zijn. En bid dan: Lieve Vader, spaar mij ook dit jaar nog; doch dan ook met 't heilig voornemen, om dit aankomend jaar in de vreeze des Heere te doorleven en vruchten voort te brengen der bekeering waardig.

Dit toch blijft hoofdzaak.

Op den dag van 't Nieuwejaar, in de eerste week van het nieuwe jaar geroerd en aangegrepen te worden, het is kostelijk; maar zelfs de bede: Laat mij zoo niet sterven, geef mij nog dit jaar ter voorbereiding van mijn eeuwig lot, ze versmoort en ze baat u niet, zoo 't leven dat daarna komt, die bede niet bezegelt.

DR. A. K.

Amsterdam, 3 Januari 1913.

Wanneer ge na de wisseling des jaars de pen opneemt om uw arbeid voor de pers te hervatten en het eerst boven uw artikel het nieuwe jaarcijfer zet, dan richt zich de blik als onwillekeurig nog eenmaal op het verleden, om u zelf af te vragen, welke winst dat jaar voor de zaak des Heeren heeft gebracht.

Aan rijken zegen heeft God het ook dit jaar ons land en volk niet laten ontbreken. Het dreigend gevaar van een wereldoorlog, die ook ons nationaal bestaan op het spel zou hebben gezet, werd genadiglijk afgewend. In rustigen vrede kon ons volk zich ontwikkelen, en in stee van nationale rampen getuigt dit jaar van rijke weldaden aan ons land geschonken. Onze Koningin bleef ons gespaard, onze jonge prinses Juliana groeide op, dat het een lust der oogen is, geen rouw trof ons Koninklijk huis. We mochten door de goede gunste onzes Gods ook dit jaar leven onder een Christelijke regeering, die zich voor de belijdenis van Christus' naam niet schaamde en de Christelijke grondslagen van ons volksleven bevestigde. Onze handel ging vooruit, onze nijverheid bloeide, onze landbouw had niet te klagen. Elke vreemdeling, die ons land bezocht, wordt getroffen door de welvaart, die hier heerscht. Onze bevolking neemt toe, onze steden breiden uit, onze inkomsten stijgen, de Jan Salliegeest week, de energie herleefde. Het *Holland groeit weer*, *Holland bloeit weer*, dat Bilderdijk een eeuw geleden, toen Holland 't diepst was weg gezonken, in profetische verrukking ons voorzong, is in vervulling gegaan. En al neemt Nederland niet meer een eerste plaats in onder de volkeren van Europa, al beslist zijn woord niet meer over vrede en oorlog, al wordt het op de conferentien der Groote machten zelfs niet genoemd, onder de kleinere natiën vervult het zijn plaats met eere, als koloniale Mogendheid staat het nog altoos vooraan en zijn kunst, zijn wetenschap en zijn handel dwingen ook in het buitenland eerbied en bewondering af.

En met deze herleving van onze volkskracht ging gepaard een weer opwaken van ons religieus leven, zooals dit voor een halve eeuw nauwelijks mogelijk werd geacht. Dat was niet de vrucht van een machtig Revell, dat als een Pinksterstorm door het land toog, het volk in zijn breede rijen aangreep en door plotselinge bekeering den volksgeest omzette, maar het was een gestadig groeien tegen de verdrukking in van ons Christelijk volkselement, dat met nieuwe bezieling den strijd opnam tegen de goden dezer eeuw en telkens meer terreln veroverde op den vijand. Het was een actie, die in de Kerk weer opkwam voor het Koningschap van Christus, en de heerschappij van Zijn Woord; die door de Christelijke School de gedoopte kinderen van ons volk tot den Heiland terugbracht; die door allerlei stichtingen van barmhartigheid de liefde van den Christus Consolator weer schitteren deed; die door den arbeid der Evangelisatie 't afgevallene en weggedrevene weer opzocht; die door warmen zendingsijver bezield, het Evangelie bracht aan de heidenen in onze Koloniën; die door Christelijke vereenigingen van patroons en werklieden een bolwerk opwierp tegen 't veldwinnend socialisme; die een Hoogeschool stichtte, waar de wetenschap naar Christelijke beginselen wordt onderwezen, en die op politiek gebied niet rustte, voordat ook op het regeeringskasteel de banier van het Kruis werd geplant. Aan deze machtige actie op alle terreinen des levens is het te danken, dat de afval werd gestuit, dat aan de heerschappij van het ongeloof een einde werd gemaakt, dat onze Christelijke religie weer tot haar eere in ons volksleven kwam. En wanneer we in 1913 het eeuwfeest van onze nationale onafhankelijkheid en van het herstel van Nederland vieren zullen, dan is de dank van ons Christenvolk nog dieper en inniger, omdat God Almachtig niet alleen ons volk bevrijdde uit de banden der Fransche overheersching, maar omdat Hij ons ook in deze eeuw een geestelijke wedergeboorte schonk.

Niet, alsof we daarom ook maar een oogenblik zouden wanen, dat de overwinning is behaald, ons volk in zijn geheel is weergekeerd tot den God der vaderen, en Nederland, gelijk Da Costa droomde, weer het Israel van het Nieuwe Verbond is geworden. Alleen een overspannen verbeelding, die met de realiteit der feiten geen rekening houdt, kan in zulke droombeelden zich verlustigen; de man van nuchteren zin weet, dat het zoo nooit geweest is en ook wel nooit zoo worden zal. Eén in zijn religieuse overtuiging is ons volk nooit geweest, evenmin in de dagen onzer glorieuse Republiek als thans. De antithese is niet een uitvinding van onzen tijd, ze was er van de dagen der Reformatie af. De geest van Calvijn en van Erasmus, van Marnix van St. Aldegonde en van Coornhert, van Maurits en van Oldenbarneveld, heeft in ons volksleven steeds tegenover elkander gestaan en heeft dat volk in twee deelen gedeeld. Maar al was die antithese er van meet af, ze is in onze dagen scherper geworden dan ooit te voren, niet omdat wij, de nazaten en geestelijke kinderen der Calvinisten, het aldus hebben gewild, maar omdat de geest van het Libertinisme, Humanisme, of hoe men het noemen wil, zooveel verder op den weg der ontkenning is voortgeschreden en zijn anti-christelijk karakter zooveel driester heeft geopenbaard. De jongste volkstelling heeft getoond in schrikbarende cijfers, hoe snel de toeneming is van hen, die zelfs den laatsten band met de Christelijke Kerk hebben doorgesneden en met alle Christelijke geloof hebben gebroken. En zelfs die cijfers, hoe benauwend ze ook zijn mogen, blijven nog verre beneden de werkelijkheid; de enquête bij ons Marinepersoneel gehouden, heeft cijfers aan het licht gebracht, die nog veel schrikkelijker zijn en doen zien, hoe onder het opkomend geslacht alle zin voor de religie aan het uitsterven is. De ontwikkelingsgang van ons volk is daarom niet een gelijkmatige en eenparige, maar wijst een dubbele lijn aan, eenerzijds een sterke herleving van het Christelijke beginsel, anderzijds een niet minder sterke afbrokkeling van het geloof. Daardoor ontstaat in ons volksleven die bange strijd en worsteling, die niet alleen de Kerk raakt, maar even goed den Staat, niet alleen de Wetenschap, maar evengoed de Kunst, niet alleen de School, maar evengoed onze Kolonien en die op elk gebied de antithese weer te voorschijn doet komen.

Droeg die worsteling in het jaar, dat achter ons ligt, meer een latent karakter, in het nieuwe jaar, dat we zijn ingegaan, zal ze weer in al haar felheid ontbranden, omdat ons volk zich dan opnieuw zal hebben uit te spreken over de richting van ons Staatkundig leven. In dien politieken strijd concentreert zich de worsteling tusschen de beide groepen, en reeds nu laat zich voorzien, dat die strijd met ongemeene bitterheid en felheid zal gestreden worden.

Wat de inzet van dien strijd is, behoeft wel niet twijfelachtig te wezen. Het gaat in den diepsten grond niet om tarief of vrijhandel, om rijksverzekering of rijkspensioen, maar om omverwerping der Christelijke regeering, om handhaving en bevestiging der openbare school, om den triomf der liberale beginselen. Zoo moet het jaar, waarin Nederland het eeuwfeest van zijn nationale onafhankelijkheid vieren zal, tegelijk het jaar worden, dat Nederland bevrijd wordt van een Christelijk bewind.

Wat de uitkomst van dien strijd wezen zal, ligt in de hand van God den Heere. Daarom gaan we met stil vertrouwen dit jaar in. Er schuilt heerlijke kracht in ons geloof, dat geen schepsel zich bewegen noch roeren kan tegen Zijn Goddelijken wil, en de historie niet door den mensch, maar door Hem gemaakt wordt. Zal hij de overwinning geven, dan zullen we Hem alleen daarvoor danken; maar heeft Hij het anders beschikt, dan zullen we onder Zijn wil ons ootmoedig bnigen. Palma sub pondere crescit — de palmboom groeit ook tegen den druk in. Nog geldt voor Gods volk het wonderlijke woord: „hoe meer ze verdrukt werden, hoe meer ze wiessen". Dat is de heerlijke les, die onze volkshistorie ons leerde; juist door de dwinglandij van Spanje zijn we onze eenheid als volk gaan voelen en is in het hart van het vertrapte volk de dorst naar vrijheid ontwaakt; door de overheersching van Napoleon is aan den strijd tusschen patriot en oranjeklant een einde gemaakt en heeft ons volk geleerd weer als één man zich te scharen om het vorstenhuis van Oranje.

Bovenal, de overwinning op politiek gebied is voor ons niet de hoofdzaak. Waar het ons in de eerste plaats om te doen is, is om den geest van ons volk om te zetten. Ga daartoe kracht uit van den Hooge, opdat onze Kerken het goud der belijdenis zuiver bewaren, en door heiligen levensernst een zout worden voor de maatschappij. Leere die Kerk steeds meer en dieper haar roeping verstaan, om het Evangelie te brengen aan alle creaturen, niet alleen aan de Heidenen in verre landen, maar ook aan de van God afgevallenen in onze eigen omgeving. Worden alle handen ineengeslagen om op het gebied der wetenschap op te komen tegen den geest van ongeloof, die ons volk vergiftigt. Breide het aantal onzer Christelijke scholen zich uit, vooral in onze groote steden, om de ontkerstening van ons volk tegen te gaan. En toone de geest der barmhartigheid steeds meer, hoe bij Christus alleen heul te vinden is voor alle wonden en nooden van ons menschelijk hart.

Ds. Wyers van Batavia zendt ons het volgende schrijven, met verzoek dit in ons blad te publiceeren; aan welk verzoek we ook ditmaal gaarne bereid zijn te voldoen:

Hoogeachte Redacteur!

Laat me U eerst eens hartelijk mogen dankzeggen voor de opname van mijn brief aan de Algemeene Vergadering van 13 Aug. j.l. te Djocja en de uitvoerige bespreking daarvan, waaruit ik met vreugde bemerkte, dat er geen principieel verschil tusschen ons bestaat. U toch acht mijne bezwaren „volkomen juist, wanneer „de Kerkeraad van Amsterdam deze regeling „bedoeld had als een normale en blijvende „verhouding tusschen hem en de gemeente van „Djocja".

Vreemd vond ik het evenwel, dat mijn schrijven den indruk gemaakt had van eene acte van beschuldiging tegen den Kerkeraad van Amsterdam. Ik kan U verzekeren, dat ik de mannen van Amsterdams Kerkeraad te hoog acht, dan dat ik zoo iets zou kunnen doen, en de vier broeders, die adviseerden, evenzoo.

Kan een kind zijn vader openlijk beschuldigen? Kan ik dan Prof. Rutgers, aan wiens voeten ik op het college neerzat, en Ds. van Schelven op wiens catechisatie ik ging, die mij belijdenis des geloofs afnam, mijn bevestiger van Alkmaar openlijk aanklagen? En mijn trouwen vriend Bakker? En onzen hulpvaardigen volijverigen Zendingsman Breukelaar? Het is eene onmogelijkheid. Het eenige wat ik kan doen als zelfstandig man, is dit: Zeggen: „Vaders, „ik kan hierin niet met U meegaan, want die „weg is m.i. verkeerd, en brengt U daar, waar „Gij zelf nooit hebt willen wezen: midden in „de hiërarchie". En dit zal me toch niet kwalijk kunnen genomen worden? Immers, hoezeer we iemand ook hoog achten en liefhebben, aan het *„perinde ac cadaver"* wil een Gereformeerd mensch niet aan, en het *„autos epha"* komt er moeielijk bij hem uit. We weten ons verantwoordelijk voor onze eigene daden, en meenen te mogen oordeelen of we in een zaak van gewicht zullen meegaan dan wel ons terugtrekken. Dan was de voorstelling alsof de Indische broeders hier het niet met me zouden eens zijn, me ook vreemd, daar ik van velen wist dat zij er over dachten gelijk als ik.

Wat nu de zaak zelve betreft, is er geen principieel verschil. U schrijft:

„Al de bezwaren door hem (mij) ingebracht „zouden dan ook volkomen juist zijn, wanneer „de Kerkeraad van Amsterdam deze regeling „bedoeld had als eene *normale* en *blijvende* „verhouding tusschen hem en de gemeente van „Djocja".

En die bezwaren zijn door u uitnemend saamgevat in deze woorden „dat de Kerkeraad „van Amsterdam door dit besluit zichzelf eene „hierarchische macht over deze kerk in Indie „aanmatigt, die haar (hem) niet toekomt".

Dit zou juist zijn, zoo schrijft u, als de Kerkeraad deze regeling bedoeld had als een *normale* en *blijvende* verhouding tusschen hem en de gemeente van Djocja.

„Maar niet", zoo schrijft u verder, „nu deze „regeling alleen als overgangsmaatregel bedoeld „is en ten doel heeft de gemeente te Djocja „later tot volkomen zelfstandigheid te brengen."

Ware de verhouding *blijvend*, dan zou de Kerkeraad zich eene hiërarchische macht over de Kerk te Djocja aanmatigen, die heur niet toekomst.

Daarover zijn we het dus eens.

Maar is die verhouding dan niet voor *„onbepaalden tijd"*? Wanneer zal de gemeente te Djocja, die in tien jaren niet tot rijpheid kwam, wel die keur van rijpheid verworven hebben, en zelfstandig kunnen optreden?

Is dit zelfs bij eenige benadering uit te maken? Ik meen van niet.

Is dan, hetgeen als *normale* en *blijvende* verhouding, eene aangematigde hiërarchische macht zou wezen, dit niet wanneer het is eene verhouding voor *onbepaalden tijd*?

Het is me niet duidelijk en ik vrees van meerderen met me.

Dat het doel *de toekomstige zelfstandigheid van Djocja*", hier het middel *„de hiërarchische verhouding"*, zou heiligen kan in *De Heraut* niet worden geleerd.

Maar toch is volgens Uwe bewering eene hiërarchische verhouding tusschen Kerk en Kerk, voor onbepaalden tijd, met een goed doel, toelaatbaar bij de Gereformeerde Kerken.

Dan haalt U hier als voorbeeld aan de verhouding tusschen Lekkum en Leeuwarden, maar snijdt dat hier hout?

In de eerste plaats is hetgeen hier of daar geschiedt, geen bewijs dat het daarom goed is.

Maar dan, zijn de gevallen wel principieel gelijk? Ik meen van niet. Hier is wel degelijk principieel verschil. Principieel souden de gevallen gelijk zijn, wanneer Lekkum niet even buiten Leeuwarden, maar ergens in Noord-Brabant lag.

De ouderling van Lekkum heeft geregeld zittiog in den Kerkeraad van Leeuwarden. En de ouderlingen en diakenen van Djocja kunnen niet komen in de kerkeraadsvergadering te Amsterdam. Het „over U maar sonder U" wordt hier in alle strengheid toegepast. Maar daarom zijn die ouderlingen en diakenen te Djocja, die de beslissing in alle gewichtige zaken aan den Kerkeraad van Amsterdam hebben over te laten en slechts uit te voeren wat hen van uit Holland gelast wordt, dan ook volgens E Voto II 483 geen ambtsdragers in gereformeerden zin. Het zijn *deputaten*.

Indien de broeders in Holland zich de moeite willen getroosten Lekkum bij Leeuwarden ergens in Noord-Brabant te denken, zal de zaak duidelijk zijn.

Stel dan dat de kerk van Leeuwarden daar in een dorpje in Noord Brabant ouderlingen en diakenen ging benoemen en bevestigen als ouderlingen en diakenen van de Kerk van Leeuwarden, die alle belangrijke zaken ter beslissing aan den Kerkeraad van Leeuwarden moesten overlaten, voor onbepaalden tijd en met een goed doel.

Zou dan de Kerkelijke pers in Holland blijven zwijgen? Zoo ja, dan kon het wel eens gebeuren, dat in Leeuwarden, waarvan ik eenmaal de eer had consulent te wezen, krachtens oude banden een brief uit Indie aankwam, die, — lettende hoe U mijn brief aan de Algemeene Vergadering als beschuldiging opnaamt, — door U bij *De Heraut*-lezers misschien zou kunnen worden aangediend met deze woorden: „Een Indische vulkaan is over Leeuwarden losgebarsten".

Maar is het niet eene onmogelijkheid? Zou de vrije Fries, zoo fier op zijn vrijheid en zelfstandigheid, ergens ouderlingen en diakenen in het ambt kunnen zetten, die in alle belangrijke zaken maar hadden uit te voeren wat in Friesland besloten was? Voorwaar, een Fries zou in een Spanjool moeten veranderen eer Leeuwarden zulk een Lekkum in Noord-Brabant of Heeg zulk een Keboemen op Java er op zou kunnen gaan nahouden.

En dan Dr. van Andels dissertatie. Hoe schoon geeft hij daar Voetius weer, als hij zegt: „De plantende kerk of de planter verkrijgt niet „het recht om te heerschen over het geloof en „de macht en vrijheid der reeds geconstitu„eerde kerk". En aan het slot: „Hoe groot een „benificium het voor eene geplante kerk ook „moge zijn, dat personen of kerken aan hare „constitueering hebben gearbeid, dit mag haar „niet verleiden tot een uit handen geven van „haar macht en vrijheid".

Nu kan ik niet inzien dat, al zijn deze woorden tegen Rome gericht, ze daarom alle waardij en kracht zouden verloren hebben, wanneer ergens elders, waar ook, bij het planten van kerken van zulk een macht en vrijheid uithanden geven, sprake is. De waarheid tegen Rome is toch overal waarheid. Welk nut hebben wij anders nu in onzen tijd van Ds. van Andels dissertatie?

En wat het hoofdpunt betreft, ben ik, helaas, nog niet overtuigd dat eene plaatselijke kerk op tien, twintig, dertig andere plaatsen in verschillende werelddeelen kerkjes mag stichten met ouderlingen en diakenen en die voor onbepaalden tijd van uit de moederkerk mag gaan regeeren, wat ganscb iets anders is, dan dat Lekkum door een ouderling in den kerkeraad van Leeuwarden vertegenwoordigd wordt.

Hier houdt naar mijn bescheiden meening het plaatselijke van de Kerk op en doet de hierarchie haar intocht. Een Kerk, hoe klein en zwak ook, moet vrij zijn van de overheersching van eene andere Kerk. Kan dit niet, dan moet met hare institueering worden gewacht. Voor een plaats in Holland zelf zou men niet anders handelen.

Met veel dank voor de plaatsruimte en harlijken broedergroet.

Uw U liefh br. in Chr.,
D. J. B. WYERS.

Weltevreden, 30 Oct. 1912.

Er spreekt uit dit schrijven een warme en sympathieke toon, die weldadig aandoet en wel bewijst, dat we geen onrecht hadden, toen we de ietwat forsche uitdrukkingen in zijn vorig schrijven meer aan de vurigheid van zijn temperament toeschreven, dan aan eenige booze bedoeling om te krenken. Natuurlijk zal niemand het hem of wien ook in Indie euvel duiden, wanneer men bedenkingen heeft tegen regelingen door de Kerken in Nederland voorgesteld, en deze bedenkingen publiek maakt. Het recht van critiek heeft ieder in onze Kerken en het vraagstuk, dat hier aan de orde is, hoe de Kerken door den dienst der Zending in Indië ontstaan, het best geïnstitueerd kunnen worden, is zoo moeilijk en ingrijpend, dat verschil van gevoelen hierover zeer wel te begrijpen is. Wat we alleen betreurden, was dat de voorstelling werd gegeven, alsof de Kerkeraad van Amsterdam bezig was met zich een hierarchische macht aan te matigen over de Kerken in Indie. Indien Ds. Wyers dat geen „beschuldiging" noemt, dan verstaat hij toch bijkbaar de portée zijner woorden niet.

Wat de zaak zelve betreft, behoeven we aan hetgeen we vroeger hierover schreven, niet veel meer toe te voegen. Ds. Wijers heeft bijkbaar alleen ons eerste artikel gelezen en greep toen gezwind naar de pen om ons te antwoorden. Had hij rustig afgewacht, totdat we met ons betoog klaar waren, dan zou zijn antwoord wel anders hebben geluid. Nu liet hij de meeste van onze argumenten onbeantwoord, en wat hij schreef berust ten deele op misverstand. We zouden daarom al wat we geschreven hebben nog eens moeten herhalen, en dit zou niet alleen te veel vergen van het geduld onzer lezers, maar ook mosterd na den maaltijd wezen; want de zaak, waarom het gaat, zal thans wel reeds principieel tot beslissing gebracht zijn. Slechts op een tweetal punten wenschen we nog terug te komen, om te verduidelijken wat door ons was gezegd.

In de eerste plaats geldt dit het door ons aangehaalde voorbeeld van Leeuwarden, dat te Lekkum een ouderling heeft aangesteld om bepaaldelijk op de geloovigen, die daar wonen, toezicht te houden. Niet alleen Ds. Wijers heeft aan dat voorbeeld aanstoot genomen, maar ook Ds. van Dijk uit Keboemen heeft in het *Gereformeerd Tijdschrift*, een soort parodie op dit voorbeeld geleverd, om daardoor ons min of meer belachelijk te maken. Intusschen is van beide zijden vergeten, dat we op dit voorbeeld ons beriepen, niet om de verhouding van Leeuwarden en Lekkum op één lijn te stellen met Amsterdam en Djocja, maar om het argument van Ds. Wijers te weerleggen, dat een ouderling alleen binnen de grenzen der plaatselijke Kerk zijn ambt kon uitoefenen, maar niet daarbuiten. Hiertegen nu merkten we op, dat deze regel van ons Kerkrecht, waarop Ds. Wijers zich beriep, verkeerd door hem was opgevat. Het citaat van het Tractaat der Reformatie, waarop hij wees, zag op iets geheel anders; er werd daar een tegenstelling gemaakt tusschen het ambt van predikant, dat een meer algemeen karakter had, omdat een predikant ook in andere Kerken kan optreden om het Woord of de Sacramenten te bedienen, en het ambt van ouderling, dat alleen plaatselijk is, omdat een ouderling natuurlijk niet in een andere Kerk huisbezoek kan gaan doen, tucht kan gaan oefenen of de Kerk kan gaan regeeren. Dit alles is zoo duidelijk en spreekt zoo van zelf, dat hierover geen woord behoeft te worden verspild. Ds. Wijers vergat echter, dat deze regel alleen zag op twee geïnstitueerde Kerken, die elk een eigen Kerkeraad hebben, bijv. Amsterdam en Haarlem, maar dat deze regel niet kan worden toegepast, wanneer op de bedoelde plaats nog geen institueering der Kerk heeft plaats gevonden en ook geen Kerkeraad gekozen is. Om dit duidelijk te maken, wezen we op het voorbeeld van Leeuwarden en Lekkum, want de regeling daar getroffen en die ook op tal van andere plaatsen in ons vaderland wordt gevolgd, zonder dat hiertegen door wien ook eenig kerkrechtelijk bezwaar is ingebracht, doet zien, dat de door Ds. Wijers gestelde regel niet zoo absoluut was als hij wel meende. Feitelijk geeft Ds. Wijers de juistheid van dit argument dan ook toe, maar hij meent, dat dit voorbeeld niet van toepassing is op de verhouding van Amsterdam en Djocja, omdat deze beide plaatsen niet vlak naast elkaar liggen als Leeuwarden en Lekkum, en de ouderlingen te Djocja niet in staat zijn de Kerkeraadszittingen in Amsterdam bij te wonen. Nu gaat een voorbeeld natuurlijk nooit geheel op en bij elke analogie geldt alleen het tertium comparationis. Maar ook afgezien daarvan schijnt het argument zwaarder dan het is. Mogen we dit met

een ander voorbeeld duidelijk maken? Het classicaal verband in Nederland berust daarop, dat een zeker aantal *genabuurde* Kerken met elkander saamkomen om door middel harer afgevaardigden gemeenschappelijke besluiten te nemen. Het zou in Nederland ondenkbaar wezen, dat bijv. de Kerk van Delfzijl behoorde tot de Classis Tholen of de Kerk van Nijmegen tot de Classis Noord-Holland. En toch behoort de Kerk van Brussel tot de Classis Dordrecht en de Kerk van Batavia tot de Classis 's-Gravenhage, hoewel Brussel en Dordrecht, Batavia en 's-Gravenhage zelve geen genabuurde Kerken zijn. En nog sterker, de afstand tusschen Batavia en 's-Gravenhage is zoo groot, dat van een vertegenwoordiging van de Kerk van Batavia op de Classis 's-Gravenhage wel zoo goed als nooit sprake kan wezen. Natuurlijk is deze regeling abnormaal; op den duur kan dit ook niet zoo blijven, en zoodra op Java genoeg Kerken gesticht zijn om daar een Classis te vormen, zal Batavia vanzelf tot deze Classis worden gerekend. Alleen tijdelijken, als noodhulp, omdat het niet anders kan, is Batavia met de Classis 's-Gravenhage verbonden. Indien dit nu wel geoorloofd is met het classicaal verband, waarom zou het dan ongeoorloofd wezen, dat de Kerk van Amsterdam op haar zendingsterrein in Djocja ouderlingen liet benoemen, die toch de Kerkeraadsvergaderingen te Amsterdam niet kunnen bijwonen? Wat Ds. Wijers en Ds. van Dijk als iets zoo ongerijmds voorstellen, vindt dus feitelijk reeds plaats en zou ook op ander gebied zeer wel mogelijk wezen. Tal van onze schippers gaan 's zomers naar de kusten van Schotland en blijven daar maanden lang visschen. Onze zeekerken hebben met het oog op de geestelijke verzorging dezer visschers elken zomer een of meer predikanten uitgezonden om in Lerwick het Woord te bedienen. Gesteld, dat deze visschers ook aan het Avondmaal behoefte hadden, waarom zou dan te Lerwick het Avondmaal niet mogen worden bediend voor de leden onzer Kerken, die daar aanwezig zijn? En indien de Kerkeraad van Vlaardingen of Scheveningen aan den predikant machtiging gaf om het Avondmaal te Lerwick te bedienen, dan zou zeker toezicht toch wenschelijk wezen, opdat het Avondmaal niet ontheiligd werd. Dat toezicht alleen aan den predikant op te dragen, zou wel niet gewenscht wezen, want onze Gereformeerde Kerken laten niet gaarne het toezicht aan den predikant alleen over. Welk bezwaar zou er dan tegen bestaan, dat de Kerkeraad van Vlaardingen of Scheveningen aan enkele visschers, die het ouderlingenambt thuis bekleedden, dit toezicht te Lerwick opdroegen? Natuurlijk zouden deze ouderlingen daarom nog geen Kerkeraad vormen; ze zouden ook buiten machtiging van de Kerkeraden, die hun dit mandaat gaven, geen gewichtige maatregelen kunnen nemen; maar ze zouden als *ouderlingen* werkzaam kunnen zijn door met den predikant toezicht te houden en desnoods de onwaardigen van het Avondmaal te weren. Mutatis mutandis nu geschiedt 't zelfde in Djocja. Zoolang er alleen gepredikt en gedoopt werd, waren er geen ouderlingen noodig. Maar nu het aantal gedoopten toenam en er geregeld avondmaal bediend wordt, is het noodig, dat naast den missionairen Dienaar des Woords, enkele ouderlingen werden aangesteld, om met den predikant toezicht te oefenen, ten einde het Avondmaal heilig te houden. Was de Kerk te Djocja reeds in staat geheel op eigen beenen te staan, dan zouden deze ouderlingen als de raad dezer Kerk kunnen optreden, en ze zouden dan ook ouderlingen van de Kerk te Djocja wezen. Maar nu de Kerk nog te zwak is om zelfstandig op te treden, en ze dus nog altoos tot het *zendingsterrein* van Amsterdam behoort, haar predikant nog zendingsdienaar van de Kerk van Amsterdam is en al wat te Djocja geschiedt, school, hospitaal enz., nog van Amsterdam uit geleid wordt, is er niets ongerijmds in, dat ook de ouderlingen op last van den Kerkeraad van Amsterdam worden gekozen en bevestigd en dat ze van dezen Kerkeraad voorloopig af hankelijk blijven. Van een hierarchische macht is hierbij geen sprake, want elke predikant en elke ouderling is altoos gebonden aan de beslissingen van den Kerkeraad, en waarom zou dit dan niet gelden voor den predikant en de ouderlingen te Djocja? Normaal is zulk een verhouding natuurlijk niet, maar een andere uitweg schijnt ons niet mogelijk.

En wat in de tweede plaats de opmerking van Ds. Wijers betreft, dat zulk een verhouding toch op den duur, gelijk we zelf toegaven, hierarchisch zou gaan werken en het daarom beter is zulk een verhouding dan maar liever niet in het leven te roepen, schuilt ook hier een misverstand. Ds. Wijers schijnt door een min gelukkige uitdrukking misleid, den indruk te hebben gekregen, alsof de bedoeling van Amsterdam was de Kerk te Djocja reeds thans te *institueeren*. Ware dit juist, dan zou het bezwaar aan Voetius ontleend, volkomen gerechtvaardigd wezen, want zoodra een Kerk geïnstitueerd is, bezit ze de potestas ecclesiastica ten volle en kan ze niet meer onder een andere Kerk staan. *Geen kerk zal over een andere Kerk heerschen* is de grondzuil van ons presbyteriaansch kerkrecht. Maar hiervan is te Djocja geen sprake, omdat de kerk van Amsterdam Djocja niet beschouwt als een geïnstitueerde Kerk, maar als haar *zendingsterrein*, waarop door den dienst des Woords reeds enkele geloovigen verzameld zijn, maar die nog niet in staat zijn als zelfstandige Kerk op te treden. We gelooven ook niet, dat deze geloovigen in Djocja dit zelf reeds zouden begeeren, omdat de Kerkeraad van Amsterdam dan van dit terrein zich geheel zou moeten terugtrekken. Al wat Ds. Wijers aan Voetius ontleende, heeft met dit geval derhalve niets te maken. Voetius spreekt over een *blijvende* heerschappij, die de zendende kerk krachtens haar moederschap zou willen uitoefenen over de door de zending geplante en tot zelfstandigheid gekomen Kerk, zooals Rome dit wil. Maar Voetius heeft het niet over de macht, die de zendende Kerk uitoefent, zoolang de *plantatio Ecclesiae* nog aan den gang is. Hoelang nu deze overgangsperiode kan duren, is niet te bepalen. Hierarchische tendenz kan er alleen dan wezen, wanneer de zendende Kerk zonder noodzaak en met het opzet om de geplante Kerk onder hare macht te houden, de emancipatie noodeloos van jaar tot jaar uitstelde. Maar dit ook maar te willen veronderstellen ten opzichte van den Kerkeraad van Amsterdam, zou een beleediging wezen. Het zal thans duidelijk wezen, waarom we schrijven konden, dat op den duur zulk een verhouding hierarchisch zou kunnen worden, maar waarom ze het als overgangstoestand niet is.

We meenen, dat dit vraagstuk hiermede voldoende is toegelicht en sluiten daarom thans over dit punt het debat.

DR. H. H. K.

Voor Kootwijks Scholen.

In hartelijken dank ontvangen van mej. N. Vis te Haamstede ƒ 12.50.

Vriendelijk verzoeken wij onzen scholen te willen gedenken.

Ds. J. H. HOUTZAGERS, *Voorzitter*.
R. STEENBRUGGEN, *Secretaris*.

Kootwijk, Jan. 1913.

Leestafel.

J. C. RULLMANN. EEN NAGEL IN DE HEILIGE PLAATS. De reformatie der kerk in de XIXe eeuw. Reveil en Afscheiding. Amsterdam. W. Kirchner, 1912.

II.

Verreweg beter dan met het schetsen van den REVEIL dunkt mij Ds. RULLMANN met het schetsen van de AFSCHEIDING te zijn geslaagd.

Reeds de teekening van haar vóórgeschiedenis mag, wat betreft de §§ over het Reglement van 1816, over SCHOTSMAN, en over: de Conventikels of Gezelschappen, gelukkig heeten.

Ook in deze vóórgeschiedenis echter merkt men periodiek-werk voor zich te hebben. Zoo in de §: ongeoorloofde samenscholingen.

Bedoeld zijn daarmee de artikelen 291—294 van het, door BILDERDIJK, zooals RULLMANN hier herinnert, vertaalde Napoleontische Strafwetboek, in welke artikelen van ongeoorloofde vereenigingen en samenscholingen van meer dan 20 personen wordt gesproken.

Nu was het zeker een goede gedachte op die artikelen, wier toepassing bij de Afscheiding zulk een treurige rol heeft gespeeld, reeds hier te wijzen. Goed ook, dat RULLMANN, ter kenschetsing van het misbruik dier artikelen, hier schrijft, dat „ofschoon zij gemaakt waren ter voorkoming van opstand, en zij sedert de Fransche overheersching geheel in onbruik waren geraakt, ze na de invoering van de Synodale Organisatie van 1816, op aanstoken van de kerkbesturen, toch weer in rechten toegepast werden, maar nu om de conventikels der vromen als ongeoorloofde samenscholingen strafbaar te stellen; wat nochtans in lijnrechten strijd was met de Grondwet, die vrijheid van godsdienstoefening waarborgde". Dat hij dan in deze § over: „ongeoorloofde samenkomsten" ook vertelt van het door de overheid uiteendrijven van conventikels en het veroordeelen van oefenaars wegens het voorgaan op gezelschappen, is hier zeker op zijn plaats. Dat hij het daarbij o. a. over het veroordeeld worden van VIJGEBOOM en het uiteendrijven van diens gezelschappen heeft, is evenzeer volkomen in den haak. Maar minder in den haak is, dat hij hèèl de geschiedenis van VIJGEBOOM hier „invoegt".

„In Zeeland", zoo leest men op p. 65, werden de oefeningen reeds in 1818 met kracht tegengegaan; vooral in de Axelsche gemeente, waar de Kerkeraad was afgezet, omdat hij zich niet aan de Synodale verordeningen onderwerpen wilde, en waar de Gereformeerde oefenaar Johannes Willem Vijgeboom, vroeger landbouwer, en geboortig uit Schiedam, een vrij talrijken aanhang om zich heen verzamelde". En dan wordt verder meer dan een derde gedeelte van de § „ongeoorloofde samenkomsten" aan VIJGEBOOM en zijn zaak gewijd. 'n Onderwerp, dat men toch onder dit opschrift niet licht zou zoeken.

Ook het lang niet onverdienstelijke Ve hoofdstuk, dat veel meer geeft dan het opschrift: KOHLBRÜGGE VAN DEN KANSEL GEWEERD; dat vrijwel een levensbeschrijving is van KOHLBRÜGGE en dan ook eindigt met de vermelding van zijn dood op 5 Maart 1875, — zou, indien R's boek uit één stuk ware, zeker niet door hem zijn geschreven. In een geschiedenis van de AFSCHEIDING toch kunnen mannen als KOHLBRÜGGE, LEDEBOER en BUDDING niet anders geteekend dan als figuren van het tweede plan.

Terecht zijn dan ook de laatste twee door R. slechts ter loops in zijn boek besproken.

Met dit al *is* dit Ve hoofdstuk, zij het dan ook 'n *hors d'oeuvre*, niet onverdienstelijk. Onder meer trof mij wat R. schrijft op p. 77: „Bovendien kende hij alle soorten van geloovigen in ons land bijzonder goed, en vormde als 't ware een overgang tusschen de Bijbelgeloovigen en de bevindelijke geloovigen. Want terwijl Da Costa het vrome volk wel aan de heerlijkste tafels leidde, maar hen niet aan het eten bracht, liet Kohlbrugge hun de spijze en drank des eeuwigen levens ook smaken en proeven".

Dan, al is R., schetsen van de Afscheiding, doordat het periodiek-werk is gebleven, te mozaïek-achtig, toch kan men zich, ook wat de vóórgeschiedenis dezer reformatorische beweging betreft, er wel een beeld uit vormen.

Alleen maar, men moet dan de hier en daar verspreid liggende stukjes zelf samenvoegen.

Zoo schrijft hij, wat ik in mijn vorig artikel reeds citeerde, op p. 63, in de § van de „gezelschappen": „en uit deze oefeningen is in het begin van de negentiende eeuw de herleving der Kerk opgenomen".

Zoo vind ik op dieselfde pagina in het begin van de § „Bilderdijk en het vrome volk" dezen passus, die mij sterk herinnert aan wat ik ergens bij Dr. A. KUYPER heb gelezen: „Toen de koude adem van het Rationalisme over ons land streek, heeft God het fijne plantgewas der Gereformeerde belijdenis uit den lichtglans van het maatschappelijk leven weggedragen naar de kelders van ons volksleven, waar het, ofschoon vergeeld en verschimmeld, toch voor versterving bewaard bleef en zijn natuurlijke levenswarmte behield".

En zoo ook in de § uit h. VI waarin R., onder den titel „Een wonder Gods", den door den Reveil zeker wel het meest van alle „vaderen der Scheiding" beïnvloeden SCHOLTE ten tooneele brengt — op p. 95,'deze teekening van de „nachtschool", die aan de „oude waarheid" gehecht bleef":

„Die „nachtschool" vond men over het gansche land verspreid. Er waren echter ook bepaalde streken, waar zij geheel overheerschend was. Zoo'n streek nu was ook het Land van Heusden, in Noord-Brabant. Een steil-rechtzinnige bevolking, gezet op een gemoedelijke prediking met een lange toepassing, vulde daar Zondag aan Zondag de kerkgebouwen. Verkleefd aan het oude, en afkeerig van al het nieuwerwetsche, hadden de meeste gemeenten in deze streken de Evangelische Gezangen met weerzin ontvangen en evenzoo de nieuwe verordeningen, die sedert de Synode van 1816 werden ingevoerd."

Ook nog een anderen factor van de AFSCHEIDING verzuimt R. niet, al had het wat nadrukkelijker en meer gesouligneerd gekund, te vermelden.

Ik bedoel de innige gemoedsovertuiging van dezen, op het stuk van „gereformeerd kerkrecht" allesbehalve, maar in den Bijbel en den Cathechismus bijzonder ervaren, door den invloed der „oude schijvers" puriteinsch getinte vromen, „dat het zoo met de Kerk niet langer kon."

——

Na de vóórgeschiedenis komt R. dan in h. VII tot zijn schetsen van de AFSCHEIDING zelf.

In dit en de nu volgende hoofdstukken is hij het best op zijn dreef.

Deze hoofdstukken zijn de meest interessante van zijn boek.

De „Vaderen der Scheiding": DE COCK en SCHOLTE, BRUMMELKAMP, VAN VELZEN, GEZELLE MEERBURG en VAN RAALTE en hun volgelingen, worden hier in hun strijden en lijden met een blijkbaar sympathiek gemoed en vaste hand door den schrijver geschetst.

Een martelaarsgeschiedenis als de negentiende eeuw in Nederland geen tweede heeft gezien.

Deze hoofdstukken zijn ook voortreffelijk gedocumenteerd.

Officieele stukken zijn geraadpleegd en opgenomen, en tal van bijzonderheden, ook minder bekende, zijn nagespeurd en vermeld.

De *idee* van de SCHEIDING doet R. goed uitkomen, waar hij *de acte van Afscheiding of Wederkeering* van 13 October 1834 wel niet in extenso, maar dan toch in hoofdzaak op p. 146 afdrukt en dan zegt „Uit dit opschrift blijkt al aanstonds,dat de onderteekenaars hun *afscheiding* beschouwen als een *wederkeering* tot de leer, de tucht en den dienst der Gereformeerde Vaderen".

Uit dit stuk zelf moge al gemis van inzicht blijken in de onderscheiding tusschen de plaatselijke gereformeerde kerken en de Synodale organisatie waar zij *in* gezet waren. Maar, dat men ook in '34 te ULRUM niet anders bedoeld heeft dan reformatie van de plaatselijke kerk, en, wijl het „Nederlandsche Kerkbestuur" die reformatie tegenhield, met dat „Nederlandsche Kerkbestuur" brak, om dus tot reformatie te komen — blijkt uit dit stuk op het duidelijkst.

R. zet zijn geschiedenis der AFSCHEIDING voort tot op de „erkennin door de Regeering", en verhaalt dan hoe in 1838 de gemeente van Utrecht, onder leiding van SCHOLTE, tot een CHRISTELIJKE AFGESCHEIDEN GEMEENTE werd.

In een laatste § spreekt hij over de *tweedracht*, *scheuring* en *hereeniging*. Daarin handelt hij over de inwendige verdeeldheden, die na 1836 onder de broederen ontstonden; en over de hereeniging in 1869 met de GEREFORMEERDEN ONDER HET KRUIS op de Synode van MIDDELBURG, toen, als naam voor de nu vereenigde kerkengroepen, werd aangenomen: CHRISTELIJK GEREFORMEERDE KERK.

——

Dit boek van Ds. RULLMANN is, vooral wat de AFSCHEIDING betreft, al heb ik tegen de door hem gevolgde methode ook enkele bedenkingen, een aanwinst voor de historische literatuur van ons gereformeerde volk.

Hij heeft er zich aanspraak mee verworven op de waardeering van alle leden der Gereformeerde Kerken in Nederland en ook daar buiten.

Verlangend doet dit eerste boek uitzien naar het tweede wat hij beloott te geven, en waarin hij — bij een eersten druk kàn dat wel niet anders, — onder denzelfden titel: EEN NAGEL IN DE HEILIGE PLAATS, schetsjes van KERKHERSTEL en DOLEANTIE zal geven.

Het is ook mijn overtuiging, dat met dit werk „Inzonderheid ons jonger geslacht, dat zelf noch de Afscheiding, noch de Doleantie mee doorleefde, en gevaar loopt het reformatorisch beginsel van beide bewegingen uit het oog te verliezen" — goede diensten kan worden bewezen.

RULLMANN schrijft zóo, dat hij zijn lezers die beweging doet meeleven, omdat hij haar voor hen doet hèrleven.

De aantrekkelijkheid van het boek wordt nog verhoogd door zijn voortreffelijke typographische uitvoering en door de talrijke portretten van de mannen van den REVEIL en der AFSCHEIDING. Wijl er van DE COCK geen goed portret bestaat is, zooals R. in een noot op p. 105 schrijft, „ter vergoeding daarvoor een afbeelding van de Ned. Herv. Kerk te Ulrum, waarop DE COCK zoo lang mogelijk het recht der plaatselijke kerk heeft gehandhaafd, — tegenover het titelblad geplaatst".

G.

Uit de Pers.

In de *Rotterdamsche Kerkbode* blijft Dr. A. Kuyper Jr. den strijd voeren tegen de Volkskerk:

In de derde plaats willen wij luisteren naar wat Ds. Lingbeek zegt over de Avondmaalviering, naar aanleiding van onze klacht dat, als ongeloovigen en goddeloozen worden toegelaten, het Verbond des Heeren ontheiligd wordt en Gods toorn over de gansche gemeente verwekt.

Ds. Lingbeek schrijft 1e: »onze kerk geeft *officieel* aan geen enkelen ongeloovige recht om toe te treden tot den disch des Heeren. Veeleer ontzegt onze kerk *officieel* aan lederen ongeloovige zulk een recht«. 2e. houdt voorts een betoog dat velen met een geveinsd hart een goede belijdenis afleggen, en niet geloovig zijnde tot het Avondmaal gaan, feitelijk hypocrieten zijn; dat dit echter niet voor rekening van de Hervormde kerk ligt, en dat dit bij de Gereformeerde kerken evenzoo is. 3e. dat er een reglement is voor kerkelijke tucht, waarin als tuchtmiddel wordt aangegeven voor die een »ergerlijk leven« leiden, de ontzegging van het gebruik des Avondmaals. 4e. dat alhoewel *officieel* de ongeloovigen geen toegang tot het Avondmaal hebben, zij er nochthans kunnen komen en metterdaad ook komen. Maar de Modernen loopen den drempel der kerk niet plat, en maken van het Avondmaal geen druk gebruik. En waar ze het toch doen, »welnu, onze kerk beschikt niet over een enkelen, maar over een tweetal sleutels des hemels, te weten de tucht, en de prediking des Evangelies. En al werd dan de sleutel der prediking daar maar alleen recht bedlend, dan zou dat voldoende zijn om zulk een ongeloovige van de tafel des Heeren verre te houden. Dat leeren de feiten«.

Wij willen gaarne antwoorden, en volgen deze vier punten.

1e. Dat de Hervormde Kerk *officieel* niet aan ongeloovigen en modernen en vijanden van de waarheid het recht geeft om lid der Kerk te worden en *officieel* hun zelfs het recht ontzegt om Avondmaal te vieren. Het valt ons op, dat Ds. Lingbeek gaarne op het »officieele« wijst, en telkens dat woord gebruikt. Hij doet dat natuurlijk om de aandacht van den *feitelijken* toestand af te leiden, omdat heel het land weet, hoe in-droef die feitelijke toestand van de Herv. Kerk is. Maar dat beroep op het »officieele« zegt niets en biedt aan Ds. Lingbeek zelfs geen stroohalmpje om zich aan vast te houden. De Hervormde Kerk heeft *leervrijheid*, er is geen band aan de belijdenis, er is plaats voor allerlei wind van leer. En die leervrijheid, *officieel* toegestaan, is bron van alle kwaad en ellende. Daarenboven dit nog; als b.v. een modern predikant bevestigd wordt, dan staat hij toch *officieel* in zijn ambt, als een moderne lidmaat wordt, is hij toch *officieel* lid. Dus de ongeloovigen treden wel *officieel* op. Alleen maar het »officieele«, zooals Ds. Lingbeek het gaarne zou willen hebben, is niet het officieele dat klopt op de werkelijkheid.

2e. Hierin gaan wij volkomen accoord. Als iemand met een leugen in het hart een goede belijdenis aflegt, dan is hij een hypocriet, en daarover kan geen kerkeraad oordeelen. Het oordeel over het hart verblijft den Heere en den Heere alleen. Maar ons groote bezwaar is, dat bij de Hervormde Kerk de *uitwendige* belijdenis niet in orde is. Elk predikant mag leeren wat hij wil, en bij de belijdenis de vragen stellen naar zijn believen, en dit raakt niet het oordeel over het hart, maar over de zuiverheid der belijdenis.

3e. Dat de Hervormden een reglement van kerkelijke tucht hebben, weten we zeer wel. In de dagen der afscheiding en der doleantie hebben wij het aan den lijve gevoeld! Schrikkelijk is het, dat op grond van dàt reglement de godzalige Dienaren en getrouwe belijders van 1834—1886 zijn vervolgd. Het is waarlijk niet noodig, kinderen der scheiding en der Doleantie er aan te herinneren dat er een reglement van tucht is! Maar.... waarom wordt het niet toegepast op hen die openbare vijanden der waarheid zijn?

4e. De Modernen maken van het Avondmaal niet veel gebruik. Ja, maar het schrikkelijke is dat als zij het willen, en metterdaad doen, niemand het hun beletten kan; dat er een *macht* is in de Hervormde Kerk die dwingt ongehoorzaam te zijn aan Christus bevel; dat er orthodoxen zijn die niet bulgen voor het woord, maar zwichten voor de bepaling van een reglement dat vierkant tegen Gods Woord ingaat.

En eindelijk, het is zoo, Christus gaf aan zijn kerk *twee* sleutelen, de prediking en de tucht. Maar kan gezegd worden dat de Hervormde Kerk *als kerk*, (officieel) den sleutel der prediking des Evangelies hanteert? Immers neen! Er zijn wel predikers der waarheid, er zijn wel »goede dominee's«, maar de Hervormde Kerk als kerk predikt allerlei wind van leer. En de twee sleutels mogen nooit gescheiden worden. Wat God vereenigd heeft mag de mensch niet scheiden. Was het waar dat de Hervormde Kerk *als kerk* het ware Evangelie predikte, zij had óók den tweeden sleutel der tucht, zou dien nimmer verloren te hebben, altoos hebben kunnen hanteeren.

Hoe men het ook wendt of keert, zoolang men de »Volkskerk« huldigt, moet men officieel het onheilige opnemen, en is het niet mogelijk voor de heiligheid van Doop en Avondmaal te waken.

Ds. D. Pol van Vlissingen, die in het *Zeeuwsch Kerkblad* schreef over *methodisme en bekeering*, komt op tegen wat hij het systematiseeren van den bekeeringsweg noemt ook in onze eigen kerken.

Nog niet zoozeer om haar bekeeringswijze, als wel om het systematiseeren daarvan, zagen wij in ons voorgaand artikeltje, wordt de door Wesley en Whitefield in het leven geroepen beweging het Methodisme geheeten.

Daarom kunnen wij ook de richting, in onze provincie nog al inheemsch, die over den bekeeringsweg wel andere gedachten koestert, doch overigens evenzeer een vaste bekeerings-methode voorstaat, bij de behandeling van bovenstaand onderwerp, met enkele woorden ter sprake brengen.

Haar oorsprong in de historie is een andere dan die van het eigenlijke Methodisme, haar beschouwing over de ware bekeering evenzeer, doch in het vasthouden aan hare methode der bekeering doet zij voor het eigenlijk Methodisme niets onder.

Laat ons haar bekeeringsweg, door een tegenstelling te maken met dien van het eigenlijke Methodisme, wederom met een drieërlei trek mogen aanduiden.

Vooreerst: de *noodzakelijke voorbereidingen*.

De fondamenten van het werkverbond, zoo liet zich een zeker schrijver hierover uit, moeten eerst in des zondaars hart geheel gebroken worden, opdat er zelfs niet één steen blijve liggen, ten einde in dien diepen, ledigen, ontblooten grond het vaste en eeuwig fondament des geloofs te plaatsen.

Dan: de *zielewerkzaamheden*, die haar kenmerken, als daar zijn: angstige schrik voor Gods toorn, dagvaarding voor de vierschaar Gods als Heilige Rechter, teruggeleid worden in den geest naar het verloren paradijs en vandaar naar den Sinaï met den vloek der wet, diepgaand gevoel van onmacht om zich zelf te verlossen, heilbegeerig uitzien onder vele tranen en in gestadige onzekerheid naar uitkomst en nog vele soortgelijke bevindingen meer.

Waarbij zich dan nog als derde karaktertrek voegt, dat de bekeering een *langdurig* geestelijk proces is, hetwelk eerst na vele dagen, maanden, jaren afloopt; na eerst al de stadiën, die de kenteekenen der echtheid zijn, doorgegaan te zijn, komt men eindelijk in het licht en in de ruimte, om ten slotte in de rij van de echt-bekeerenden zijn plaats te mogen innemen.

Dit is dan de weg der ware bekeering, dien een iegelijk mensch kennen *moet* voor zich zelf, naar het Woord der Schrift (vernuftig gevonden, dat moet erkend!): »Ik zal ze eenerlei weg geven, om *mij* te vreezen. (Jer. 32 : 39.)

Voor zooveel nu deze ook in onze provincie zoo bekende richting vollen ernst maakt met de noodzakelijkheid der ware bekeering, moet zij de sympathie hebben van een iegelijk Christen, die erkent en belijdt, dat levensvernieuwing en levensverandering onmisbaar zijn tot zaligheid. Denkbeeldig is geenszins in onze dagen het gevaar, dat het geestelijk leven beschouwd wordt als de ontwikkeling van het zedelijk leven onder den heiligenden invloed van het Evangelie en dat dientengevolge de praktijk der Godzaligheid geen eigen wortel heeft, doch vrucht is van opvoeding en omgeving of ook van een meegaand en volgzaam karakter. Terecht is het, zoo bovenaangeduide richting ernstig waarschuwt, om toch nooit de scherpe grenzen te verdoezelen die daar zijn tusschen wat zij noemt »de bekeering tot deugd« en »de echte bekeering.«

Ja, zelfs voor zooveel zij, tegenover een eenzijdige overheersching van het verstand in het geestelijk leven, nadruk legt op de werkzaamheden der ziel, zooals zij de religieuze ervaring liefst noemt, en opkomt voor de behoeften, en rechten van het leven des harten en des gemoeds, kan hare beschouwing en voorstelling nuttigheid en zegen brengen; al behoeft men daarom nog zijn oogen niet te sluiten voor haar gebrek aan kennis der waarheid Gods, in de Heilige Schift ons geopenbaard, wat haar zoo licht en gemakkelijk in de drabbige wateren van een gemoedelijk mysticisme verstelen doet.

Doch ook zoo nog moet dat systematiseeren van den bekeeringsweg, dat stellen van een vaste en bepaalde bekeeringsmethode, die de echtheid waarborgen zoude, als strijdig met de Heilige Schrift veroordeeld worden, zooals wij dat ook een vorig maal reeds aantoonden.

Tronwens, dat modelleeren van de bekeering brengt niet tot een rijke en volle ontplooiing van het ware Christelijk gemoedsleven, gelijk men het van die zijde wel voorstelt.

Op den keper beien, is het een vrij wel verstandelijk in elkaar gezet systeem, dat de plaats van een dogmatiekje inneemt; van een dogmatiekje niet van de ons in de Schriften gegeven waarheid Gods, doch van »wat gekend moet worden.«

En zoo goed als het nu mogelijk is, om de waarheid der Schriften stelselmatig te behandelen, zoo onmogelijk is het, om naar een bepaald systeem of stelsel den bekeeringsweg en het bekeeringsleven te willen regelen en vastleggen.

In zulk een keurslijf wordt het ware geestelijke leven niet maar gedrukt en gekneld, maar verliest het eerst zijn verscheidenheid en ten slotte ook zijn werkelijkheid.

Zooals in de natuur ieder schepsel geformeerd is en leeft naar zijn eigen aard en dan nog weer eindeloos verscheiden, spottend met alle systematiseering, zoo is in het rijk der genade ieder der levendgemaakten toegebracht naar zijn wijze en leeft hij zijn eigen leven naar de mate der genade en der gave, en alzoo komt te voorschijn te midden van deze door de zonde zoo ontluisterde menschheid, niet een menschelijk uitgedacht systeem, maar de levende schoonheid der genade-werkingen Gods, de heerlijkheid, de veelvoudige heerlijkheid van het Beeld Gods, die de Heere met zijn werk der herschepping beoogt.

Sommigen worden op wettische wijze overgebracht anderen worden verslonden door het Evangelie met de zoetheid zijner goederen; en beide soorten menschen zullen getuigen van meer of minder hartstochtelijke bewegingen des gemoeds bij hun toebrenging tot God in Christus; doch weer anderen worden in »vele bedaardheid« allengskens en haast buiten hun weten veranderd en zonder vele smartelijke droefheid of in verrukking brengende blijdschap stellen zij hun vertrouwen op Christus' gerechtigheid alleen en wandelen zij op het pad der gehoorzaamheid aan 's Heeren getuigenissen; en nog weer anderen worden op weer andere manier getrokken tot Gods licht, gelijk dat op zoo ver uiteenloopende wijzen door den verheerlijkten Zaligmaker bij het vergaderen der zijnen geschiedt; bij het zaligend werk van den verhoogden Middelaar, die de volheid van zijn leven in zijn gemeente uitwerkt, is dit anders denkbaar noch mogelijk te achten.

Handhave men dan onverkort den eisch van waarachtige bekeering, maar wachte men zich toch, om het wezen der bekeering met een bepaalden vorm te vereenzelvigen; zoodra dit geschiedt, mengt zich menschenwerk onder het werk des Geestes, wordt het wezen aan den vorm opgeofferd, en dreigt het gevaar, dat alleen maar de ledige vorm meer overblijft; gelijk wij eens een godzalig predikant zulk een dorren kenner van den waren bekeeringsweg in ontzaglijken ernst hoorden toevoegen: »Ik geloof waarlijk, dat gij het alleen maar van hooren zeggen hebt.«

Zoo wordt ons ook duidelijk, waarom de bekeering van methodisten aller gading zulk een *eenzijdig* karakter draagt en dikwerf *naast* het leven komt te staan; gelijk de bepaalde en vereischte methode de veelzijdigheid van het leven miskent, zoo werkt wederom de bekeering zelve niet door tot de diepte en breedte van het persoonlijk leven, veel min tot heel het menschelijk leven in al zijn schakeeringen en verhoudingen, en daardoor wordt dan de wandel der godzaligheid naar *al* des Heeren geboden en inzettingen maar al te veel en al te vaak gemist.

Naar luid van onzen catechismus is de waarachtige bekeering des menschen niet een toestand, waarin de mensch eens verkeerde of nog zich bevindt, noch ook de verzekering des geloofs, dat in Gods genade rust vindt, maar actie, werkzaamheid, zelfwerkzaamheid in Gods kracht, de afsterving van den ouden, van geheel den ouden, zondigen mensch en de opstanding van den nieuwen, heiligen mensch, die lust en liefde heeft, om naar den wil van God in *alle goede* werken te leven.

Officieele Berichten.

Theologische School.

Het college van curatoren der Theologisch school van de Geref. Kerken in Nederland deelt bij dezen aan de Kerken mede, dat, zoo de Heere wil, Donderdag 16 Jan. e.k. Dr. J. Ridderbos, benoemd hoogleeraar in de exegese des O. T., en Dr. T. Hoekstra, benoemd hoogleeraar in de ambtelijke vakken, hun ambt wenschen te aanvaarden met het uitspreken van een rede in openbare samenkomst in de aula van voornoemde school te Kampen.

Dr. J. Ridderbos hoopt des morgens 10 uur zijn inaugureele rede te houden, en Dr. T. Hoekstra des middags 2 uur.

Dat de Kerken deze broeders, alsook de andere hoogleeraren, in hare gebeden gedenken.

De secretaris van voornoemd college:
A. M. DONNER.

Amersfoort, 23 Dec. 1912.

——

Kort verslag van de buitengewone vergadering der classis 's-Hertogenbosch, gehouden 26 Nov. 1912.

1. Ds. Brummelkamp opent de vergadering, laat zingen Ps. 121 : 1, leest Ps. 121 en gaat voor in gebed.

2. De credentiebrieven worden nagezien: Helenaveen, Helmond en Heusden zijn met kennisgeving afwezig. Aan een broeder diaken, secundus-afgevaardigde van Tilburg, wordt keurstem verleend.

3. Het moderamen wordt geconstitueerd: Ds. Brummelkamp praeses, Ds. Brouwer assessor, Ds. Dekker scriba.

4. De praeses deelt mede, dat deze buitengewone vergadering is saamgeroepen met het oog op de aanvrage van den kerkeraad van 's-Hertogenbosch, tot het verleenen van eervol emeritaat aan Dr. Hoekstra, tegen 1 Dec. 1912, waar door hem een benoeming tot hoogleeraar aan de Theol. School te Kampen was aangenomen.

5. Na voorlezing van de ingekomen stukken betreffende de emeritaatsverklaring van Dr. Hoekstra, wordt met algemeene stemmen aan hem op de meest eervolle wijze het emeritaat verleend.

6. In de vacaturen, door het vertrek van Dr. Hoekstra ontstaan, worden benoemd: deputaat voor examina Ds. H. L. Both; deputaat voor evangelisatiearbeid Ds. R. Brouwer; deputaat naar art. 49 K.O. Ds. H. L. Both; classicaal correspondent ouderling de Mildt, Keizerstraat 2 te 's-Hertogenbosch.

7. Op verzoek der kerk van 's-Hertogenbosch wordt Ds. Brummelkamp als consulent dier kerk aangewezen.

8. Aan de dienaren des Woords Brouwer en Brummelkamp wordt opgedragen om bij het afscheid van Dr. Hoekstra op 1 Dec. de classis te vertegenwoordigen.

9. Nu worden gelezen twee ingekomen stukken; een van de kerk van Heusden, inhoudende een hartelijk vaarwel aan Dr. Hoekstra, het andere bevattende een droeve mededeeling van de classis D. De classis spreekt haar afkeuring er over uit, dat zulk een gewichtige mededeeling verzonden wordt in een open couvert.